

АЛГОРИТЪМ ЗА СЪЗДАВАНЕ, ПРЕДЛАГАНЕ И РЕАЛИЗИРАНЕ НА РЕФОРМИ В ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА ЗДРАВНИ ЕКСПЕРТИ

Костадин Попов, Александрина Воденичарова, Тодор Черкезов, Светослав Гаров, Тихомира Златанова, Даниела Василева

HEALTH EXPERTS OPINION ABOUT AN ALGORITHM FOR CREATION, PROPOSAL AND IMPLEMENTATION OF HEALTHCARE REFORMS

Kostadin Popov, Aleksandrina Vodenitcharova, Todor Cherkezov, Svetoslav Garov, Tihomira Zlatanova, Daniela Vasileva

***Резюме:** В България през последното десетилетие сме свидетели на реформи в здравеопазването, които в определени случаи доведоха до неефективно изразходване на значителна част от ограничения финансов ресурс, без да се постигнат реални положителни медицински и икономически резултати.*

Целта на настоящото изследване е проучване на мненията на здравни експерти, работещи в областта на икономиката на здравеопазването, относно предлаган алгоритъм за създаване на реформи в здравеопазването.

Считаме, че разработването на подходящ, работещ алгоритъм за създаване, предлагане и реализиране на реформи в здравеопазването е от ключово значение за адекватното разходване на ограничения финансов ресурс и за успешното реализиране на поставените стратегически национални здравни цели.

***Ключови думи:** здравен мениджмънт, здравна политика, здравна реформа*

***Summary:** In Bulgaria, over the last decade, we have seen healthcare reforms that in some cases have led to inefficient spending of a limited amount of limited financial resources without achieving tangible positive medical and economic results.*

The purpose of this study is to study the views of health experts working in the healthcare economy on an algorithm for the creation, proposal and implementation of healthcare reforms.

We believe that developing an appropriate, workable algorithm for the creation, proposal and implementation of healthcare reform is the key to adequately spending limited financial resources and successfully implementing strategic national health goals.

***Key words:** health management, health policy, health experts, health reform*

ЛЕЧЕНИЕ НА ДЕЦА ЧРЕЗ ФОНДА ЗА ЛЕЧЕНИЕ НА ДЕЦА – ОБХВАТ, РАЗХОДИ, ПРОБЛЕМИ И ТЕНДЕНЦИИ

Нигяр Джафер

TREATMENT OF CHILDREN THROUGH THE CHILDREN TREATMENT FUND - SCOPE, EXPENDITURE, PROBLEMS AND TRENDS

Nigyar Dzhafer

Резюме: *Необходимостта от диагностика и лечение на деца в чужбина за която и да е страна е тест за здравната система и обществото. Българският Фонд за лечение на деца (ФЛД) е създаден през 2004 г. със задача да поеме диагностиката и лечението на деца от 0 до 18 г. в случаите, за които в страната няма условия за това. Постепенно правомощията и обхвата на дейността на ФЛД се разширяват.*

Целта на настоящото проучване е да се проследят тенденциите за 14 годишния период на функциониране на Фонда за лечение на деца (от 2004 до 2018) чрез анализ на броя и вида на подадените заявления; заплатените суми; структурата на разходите; медицинските области, в които най-често се ползва помощ в чужди държави.

Изводите са свързани с очертаващите се дефицити в направленията, в които е необходимо да се инвестира не само финансов ресурс за лечение на децата в чужбина, но и инвестиции в апаратура и човешки ресурси, обучение и професионална квалификация в страната.

Сериозен е делът и на заплащаните суми за лекарствени препарати и медицински изделия, което налага въвеждането на ясни правила за регламентация на прозрачно изразходване на обществения ресурс с оптимално съотношение ефикасност/ цена.

Ключови думи: *лечение в чужбина, лечение на деца, Фонд за лечение на деца, ефективност/ цена*

Summary: *The need to diagnose and treat children abroad for any country is a test for the health system and society. The Bulgarian Children's Fund was established in 2004. with the task of taking the diagnosis and treatment of children from 0 to 18 years in cases for which there are no conditions in the country. Gradually, the powers and scope of FDI's activities are expanding.*

The purpose of this work is to track the trends for the 14-year period of operation of the Children's Fund (2004 to 2018) by analyzing the number and type of applications submitted; the amounts paid; the cost structure; the medical areas most often used in foreign countries.

The conclusions are related to the emerging deficits in the directions in which it is necessary to invest not only the financial resource for treatment of children abroad but also investment in equipment and human resources, training and professional qualification in the country.

The share of the amounts paid for medicinal products and medical devices is also serious, which requires the introduction of clear rules for regulating the transparent use of the public resource with an optimal efficiency / cost ratio.

Key words: *screening treatment abroad, treatment of children, Child care fund, efficiency / cost*

ПРОМОЦИЯ НА ЗДРАВЕТО И НА ЗДРАВΟΣЛОВНИЯ НАЧИН НА ЖИВОТ В УЧИЛИЩАТА

Йосиф Йосифов, Жени Бумбарова-Начева

PROMOTION OF HEALTH AND HEALTHY LIFESTYLE IN SCHOOLS

Yosif Yosifov, Zheni Bumbarova-Nacheva

Резюме: В статията се разглеждат основните теоретични аспекти на промоцията на здравето в училище, като са анализирани здравно-промоционалните проблеми в училищата в гр. София и данните за физическото развитие и здравословното състояние на учениците от столицата за учебната 2014/2015 г. Изследвани са и данни, събрани като част от проучването на Световната здравна организация (СЗО) „Здравно поведение на децата в училищна възраст“ (Health Behaviour In School-Aged Children (HBSC) Study), които засягат здравното поведение на ученици в Р. България за 2013/2014 г. Разгледани са мерките за превенция и профилактика на четирите основни класове заболявания, които съставляват 50% от регистрираната заболеваемост на учениците от 1-ви до 12-ти клас в гр. София.

Ключови думи: училищно здравеопазване, здравословен начин на живот, формално и неформално здравно обучение, здравна информация

Summary: The article discusses the theoretical aspects of the health promotion activities at school, where the health-promotion issues at school in the city of Sofia are analyzed. Additionally, the data on the physical development and the health status of students from the capital for the 2014/2015 school year is reviewed. The information gathered from the Health Behaviour in School-Aged Children (HBSC) Study, affecting the health behavior of students in Bulgaria for 2013/2014 is examined and presented. Finally, the measures for health promotion and prevention of targeted classes of diseases, which represent 50% of the registered morbidity of the students at Sofia from 1st to 12th class, have been studied.

Key words: health education at school, healthy lifestyle, formal and informal health education, health information

ЗДРАВНАТА ИНФОРМИРАННОСТ – НЕОБХОДИМ ФАКТОР ЗА ПРИДЪРЖАНЕ КЪМ ТЕРАПИЯТА ПРИ ДЕЦА С НЕОПЛАЗМЕНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ И МУКОВИСЦИДОЗА

Пенка Переновска, Ивайла Георгиева, Милена Янчева-Стойчева

HEALTH AWARENESS - A NECESSARY FACTOR FOR REQUIREMENT OF ADHERENCE TO THE THERAPY IN CHILDREN WITH NEOPLASM AND CYSTIC FIBROSIS

Penka Perenovska, Ivaila Georgieva, Milena Yancheva-Stojcheva

Резюме: Неоплазмените заболявания и тежката белодробна муковисцидоза (МВ) при децата са значим здравен проблем в световен мащаб, който засяга голям брой пациенти от всички възрасти, пол и раса. Необходимо е постоянно прилагане на предписаната терапия за постигане на ремисия и контрол върху болестта при неоплазмените, предотвратяване на симптомите и подобряване на белодробната функция при муковисцидоза. В настоящата статия се дискутират ключови въпроси от адекватното лечение на тези социално-значими заболявания, поведенчески модели и фактори по отношение на придържането или непридържане на семейството към терапията. Въпреки, че неспазването на предписания терапевтичен режим доказано увеличава риска от рецидив и леталитет е установено, че дългосрочното придържане към предписаната терапия е трудно постижимо за някои семейства. При диагноза за тежко животозастрашаващо заболяване в детска възраст е необходимо мултидисциплинарният екип в болничните заведения да съблюдава за трудности в адаптацията, да познава и отчита поведенческите модели за придържане/непридържане на родителите към терапията. Гневът, депресията и изолацията на засегнатите семейства, които влошават грижата и качеството на живот при децата с неоплазмени и тежкото белодробно заболяване - муковисцидоза са социално обусловени.

Ключови думи: неоплазмени заболявания в детска възраст, кистична фиброза муковисцидоза (МВ), поведенчески модели, придържане/непридържане към терапията, пациенти, родители

Summary: Childhood cancers and cystic fibrosis (CF) are a huge health problem worldwide, which affects large numbers of patients from different age, sex and race. As every other serious disease the treatment of malignant neoplasms and CF is a permanent and continuous process. The prescribed therapy is necessary for achieving remission and control over the disease and for preventing the symptoms and improving the lung function in CF. The aim of this study is to discuss the adequate treatment of these socially significant diseases, behaviour models and factors in terms of the following or not following the suggested therapy on the part of the family. However, the ignorance of the prescribed therapeutic regimen is proven to rise the risk of recurrence of the disease and lethality, it has been found that the long-term adherence to the prescribed therapy is hardly achievable for some families. Once the diagnosis of a life-threatening disease in childhood is established, a multidisciplinary team in the hospitals has to observe for any difficulties in the adaptation, to recognize and report the behaviour models of following/not following of the parents to the therapy. The anger, the depression and the isolation of the affected families, which aggravate the care and the quality of life for the children with cancers and CF, are socially determined.

Key words: childhood cancers, cystic fibrosis (CF), mucoviscydosis, behaviour models, following/ not-following the therapy, patients, parents

КЛЮЧОВА РОЛЯ НА КУЛТУРАТА НА ИНОВАЦИИ ЗА ПОВИШАВАНЕ КАЧЕСТВОТО В ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО

Александрина Воденичарова, Даря Петкова, Красимира Маркова, Кристина Попова

KEY ROLE OF INNOVATIVE CULTURE FOR THE IMPROVEMENT OF HEALTHCARE QUALITY

Alexandrina Vodenicharova, Darya Petkova, Krassimira Markova, Kristina Popova

Резюме: Авторите анализират и обосновават ключовата роля на внедряването на култура на иновации за по-нататъшното повишаване на качеството на медицинската дейност и подпомагане на здравеопазването да посрещне сложните социални и икономически предизвикателства на 21-ви век. Основавайки се на резултати от проведено конкретно проучване, авторите извеждат критерии и аргументи за включване в медицинската практика на ефективни интервенции, базирани едновременно на доказателства и ценности. Авторите изтъкват необходимостта от създаване култура на иновации чрез включване в учебните програми в медицинските университети на теми, формиращи нови умения и капацитет за поемане на отговорност и справяне със съвременните предизвикателства, както и нови умения и компетенции на практикуващите специалисти.

Ключови думи: култура на иновации, качество в здравеопазването, ефективни интервенции в медицинската практика

Summary: Authors analyze and give reasons for the key role of creating a culture of innovation to improve the quality of medical activities helping the healthcare system to meet the complex social and economic challenges of the 21st Century. Authors analyze results of a concrete research and work out criteria and arguments for the application in medical practice of effective interventions based both on evidences and values. The authors emphasize the need to create a culture of innovation through inclusion in medical universities' curricula of topics that develop new attitudes and capacity to undertake responsibilities and address modern challenges as well as new skills and competencies of medical practitioners.

Key words: innovative culture, healthcare quality, effective interventions in medical practice

**НЯКОИ АСПЕКТИ НА СЪВРЕМЕННИТЕ УПРАВЛЕНСКИ ИНОВАТИВНИ
ТЕХНИКИ ЗА ОБЕЗПЕЧАВАНЕ НА КОНКУРЕНТНО ПРЕДИМСТВО НА
ЛЕЧЕБНИТЕ ЗАВЕДЕНИЯ НА ПАЗАРА НА ЗДРАВНИ УСЛУГИ**
Йосиф Йосифов, Жени Бумбарова-Начева

**SOME ASPECTS OF CONTEMPORARY TECHNOLOGIES PROVIDING
COMPETITIVE ADVANTAGE OF MEDICAL ESTABLISHMENTS ON THE MEDICAL
SERVICES MARKET**

Yosif Yosifov, Zheni Bumbarova-Nacheva

***Резюме:** Постоянното и динамично развитие на пазара на медицински услуги поставя пред лечебните заведения необходимостта да предприемат радикални организационно-управленски промени. Остарелите мениджърски и управленски прийоми водят до непълноценен стил на управление във формиращата се все по-конкурентна среда. Поради тази причина се налага изучаването и прилагането на съвременни управленски технологии, които са способни да обезпечат повишаването на конкурентоспособността на извършваните медицински услуги и да утвърдят конкурентните предимства на отделните лечебни заведения. Успешността на тези заведения в значителна степен се определя от комплексното използване на маркетингов подход и внедряването на оптимални системи за управление на качеството, които да са в синергична връзка с принципите на стратегическото управление и иновационния мениджмънт.*

***Ключови думи:** система за управление на качеството, стратегическо управление, конкурентни преимущества, управление на промяната*

***Summary:** The constant and dynamic development of the medical services market poses the need for medical institutions to undertake radical organizational and management changes. Outdated management practices lead to an ineffective management style in the increasingly competitive environment. For this reason, it is necessary to study and apply modern management technologies, which are able to ensure the increase of the competitiveness of the medical services performed and to assert the competitive advantages of the individual medical establishments. The success of these institutions is largely determined by the multifaceted use of the marketing approach and the introduction of optimal quality management systems that are in synergy with the principles of strategic and innovation management.*

***Key words:** quality control system, strategic management, competitive advantage, management of organizational change*

**НЯКОИ АСПЕКТИ НА СЪВРЕМЕННИТЕ УПРАВЛЕНСКИ ИНОВАТИВНИ
ТЕХНИКИ ЗА ОБЕЗПЕЧАВАНЕ НА КОНКУРЕНТНО ПРЕДИМСТВО НА
ЛЕЧЕБНИТЕ ЗАВЕДЕНИЯ НА ПАЗАРА НА ЗДРАВНИ УСЛУГИ**
Йосиф Йосифов, Жени Бумбарова-Начева

**SOME ASPECTS OF CONTEMPORARY TECHNOLOGIES PROVIDING
COMPETITIVE ADVANTAGE OF MEDICAL ESTABLISHMENTS ON THE MEDICAL
SERVICES MARKET**

Yosif Yosifov, Zheni Bumbarova-Nacheva

***Резюме:** Постоянното и динамично развитие на пазара на медицински услуги поставя пред лечебните заведения необходимостта да предприемат радикални организационно-управленски промени. Остарелите мениджърски и управленски прийоми водят до непълноценен стил на управление във формиращата се все по-конкурентна среда. Поради тази причина се налага изучаването и прилагането на съвременни управленски технологии, които са способни да обезпечат повишаването на конкурентоспособността на извършваните медицински услуги и да утвърдят конкурентните предимства на отделните лечебни заведения. Успешността на тези заведения в значителна степен се определя от комплексното използване на маркетингов подход и внедряването на оптимални системи за управление на качеството, които да са в синергична връзка с принципите на стратегическото управление и иновационния мениджмънт.*

***Ключови думи:** система за управление на качеството, стратегическо управление, конкурентни преимущества, управление на промяната*

***Summary:** The constant and dynamic development of the medical services market poses the need for medical institutions to undertake radical organizational and management changes. Outdated management practices lead to an ineffective management style in the increasingly competitive environment. For this reason, it is necessary to study and apply modern management technologies, which are able to ensure the increase of the competitiveness of the medical services performed and to assert the competitive advantages of the individual medical establishments. The success of these institutions is largely determined by the multifaceted use of the marketing approach and the introduction of optimal quality management systems that are in synergy with the principles of strategic and innovation management.*

***Key words:** quality control system, strategic management, competitive advantage, management of organizational change*

ИНДИВИДУАЛНИ РАЗЛИЧИЯ И ЦЕННОСТИ

Калина Пейчева

INDIVIDUAL DIFFERENCES AND VALUES

Kalina Peycheva

Резюме: Социологията изследва ролята на средата при анализите на личността и нейното поведение, като според нея средата действа много силно върху съзнанието и поведението и го детерминира. Проблемът за ценностите и ценностните конфликти са неразривно свързани и с един друг достатъчно значим и сложен кръг от въпроси – тези за етика и морала в организацията. За управление на човешките ресурси от особена значимост е въпросът за междуценностните конфликти. Те обикновено се разглеждат в три групи: личностни, междуличностни и ценностни, възникващи между личността и организацията. Конфликтът протича в две взаимосвързани форми като противоречиви психологически състояния и открити противоречиви действия.

Ключови думи: личност, конфликт

Summary: Sociology explores the role of the environment in the analyzes of the personality and its behavior, and considers that the environment acts very strongly on the mind and behavior and determines it. The problem of values and value conflicts is inextricably linked to one another's meaningful and complex set of questions - ethics and morality in the organization. The issue of inter-centered conflicts is of particular importance for managing HR. They are usually considered in three groups: personal, interpersonal, and personal, arising between personality and organization. The conflict occurs in two interconnected forms, such as contradictory psychological states and open contradictory actions.

Key words: personality, conflicts